

ارزیابی تأثیر طبیعت و معماری در رضایت‌مندی دانشجویان عضو کتابخانه مرکزی تبریز

لیلا بنی فاطمه^{۱*}

سعید غفاری^۲

مطالعات دانش‌شناسی

سال سوم، شماره ۱۰، بهار ۹۶، ص ۴۳ تا ۵۸

تاریخ دریافت: ۹۵/۱۰/۰۵

تاریخ پذیرش: ۹۶/۰۲/۱۵

چکیده

هدف از انجام این پژوهش بررسی میزان رضایت‌مندی استفاده‌کنندگان کتابخانه مرکزی تبریز از طبیعت و معماری کتابخانه و نقاط قوت و ضعف معماری این کتابخانه‌ها است. روش پژوهش، توصیفی و از نوع پیمایشی و ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه محقق ساخته بود. جامعه آماری پژوهش ۱۰۰ نفر از دانشجویان مراجعه‌کننده به کتابخانه مرکزی تبریز بودند که به روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. روایی پرسشنامه بر اساس شاخص‌های CVI و CVR با ۱۰ نفر از متخصصان مطرح و تأیید شد. پایایی پرسشنامه با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ از طریق باز آزمایشی و ضریب همبستگی بالاتر از ۰/۷۵ محاسبه و تأیید شد. داده‌های به‌دست‌آمده با استفاده از روش‌های آماری توصیفی (میانگین $\pm$ انحراف معیار و فراوانی - درصد) و آزمون ضرایب همبستگی پیرسون و با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS.20، مورد بررسی و تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت. یافته‌های پژوهش نشان داد، که میزان رضایت پاسخ‌گویان از معماری داخلی کتابخانه در سطح خوب (۴۷ درصد)، از معماری و نمای بیرونی کتابخانه در سطح بسیار خوب (۴۳ درصد)، از طراحی محوطه کتابخانه در سطح بسیار خوب (۳۳ درصد)، میزان رضایت از طراحی فضاهای سبز و چشم‌اندازهای محیط کتابخانه در سطح خوب (۴۲ درصد)، از جذابیت نمای بیرونی ساختمان کتابخانه در سطح خوبی (۳۶ درصد)، قرا داشت. همچنین میزان از راحت، دلپذیر و جذاب بودن مکان کتابخانه در سطح خوب (۳۹ درصد)، از ساختمان و تجهیزات کتابخانه در سطح خوب (۳۵ درصد) و از موقعیت مکانی کتابخانه نیز در سطح بسیار خوب (۳۸ درصد)، از فضای مناسب جهت ترغیب به مطالعه و یادگیری در سطح خوب (۳۸ درصد) و از کافی بودن مساحت فیزیکی فضاهای کتابخانه نیز در سطح خوبی (۲۹ درصد)، قرار داشت. محاسبه آزمون

۱. * دانشجوی کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام نور، قم.

پست الکترونیک: banifatemeh_1246@yahoo.com

۲. استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام نور، قم.

پست الکترونیک: Ghaffari130@yahoo.com

ضرایب همبستگی پیرسون نیز نشان داد، که بین تمام متغیرهای ابزار پژوهش و رضایت دانشجویان رابطه معناداری در سطح ۹۹ درصد وجود دارد. به‌طور کلی در بسیاری از موارد از جمله معماری داخلی و خارجی، نمای بیرونی، مساحت، تجهیزات و فضای سبز از وضعیت مطلوبی برخوردار بوده و دانشجویان رضایت کامل از آن دارند.

واژه‌های کلیدی: رضایتمندی، شهر تبریز، طبیعت، مراجعان کتابخانه، معماری

مقدمه

انسان همواره با طبیعت در ارتباط بوده و با دست‌کاری در طبیعت سعی داشته است که به‌گونه‌ای بهینه طبیعت را در خدمت خود درآورد. این نوع همزیستی به‌خوبی در طول تاریخ بشر دیده می‌شود. به‌عبارتی دیگر بشر از زمانی که به ساخت سرپناه، مسکن، محیط‌زیست و ... پرداخته و آن‌ها را مورد بهره‌برداری قرار داده است، همواره به عوامل موجود در طبیعت توجه داشته و طبیعت را به‌عنوان یک مؤلفه مهم و اساسی در نقشه‌ها و طرح‌هایش مورد استفاده قرار داده است. (کیانی، ۱۳۸۰) معماری ایرانی با سابقه چند هزارساله همواره متأثر و در تعامل با طبیعت بوده است. استفاده از آب (مظهر پاکی، روشنایی و جریان داشتن زندگی) در حوض‌ها، نهرهای روان در باغ‌های ایرانی و آب‌نماها و استفاده از گیاهان (مظهر شادابی و سرزندگی) در باغ‌ها، باغچه‌ها و گودال باغچه‌ها همگی نشان‌دهنده تفکر معماران سنتی ایران در استفاده مفهومی از طبیعت است. در این معماری طبیعت هوشمندانه حالت کاربردی پیدا می‌کند و معماران آگاهانه سعی می‌کنند تا به طبیعت تسلط یافته و آن را به نظم بکشند و با شناخت رفتارهای طبیعت از آن به نفع انسان بهره‌گیری کنند. زیباشناختی، هویت بخشی و ارتقای نقش عملکردی از جمله نتایجی است که معماران ایرانی در گذشته با استفاده مفهومی از طبیعت به آن‌ها دست یافته بودند. در این معماری انسان، طبیعت و معماری وحدت عمیق و ریشه‌داری باهم دارند که به بهبود زندگی انسان منجر شده است. درواقع می‌توان معماری سنتی ایرانی را تجلی ارتباط و تعامل حکیمانه انسان و طبیعت خداوندی دانست (حمزه نژاد، ۱۳۸۶).

همزیستی میان انسان و طبیعت در تمدن اسلامی نیز به صورت آشکاری وجود داشته است. ساخته‌های موجود در جهان اسلام همچون در تمدن‌های سنتی دیگر با طبیعت همسو و هماهنگ بوده‌اند. به‌عنوان نمونه استفاده از بادگیرها در شهرهای مرکزی ایران از جمله یزد، کاشان، کرمان نشان‌دهنده دانش آدمی برای بهره‌برداری هر چه بیشتر از عوامل طبیعی موجود در فرهنگ اسلامی است که در عین زیبایی و کارآمدی نه تنها با محیط طبیعی سر‌ناسازگاری و جنگ ندارد بلکه با آن کمال هماهنگی و موازنه را دارد (نصر، ۱۳۸۰). اهمیت این همزیستی علاوه بر دستاوردهای مادی، نه تنها سبب آشنایی انسان با طبیعت می‌گردد، بلکه رابطه فرد را با محیط اطرافش تداوم می‌بخشد و باعث حداکثر استفاده بهینه از عوامل طبیعی موجود از قبیل انرژی نور و آب و باد و جلوگیری از مصرف صرف انرژی‌های خارجی می‌شود؛ اما امروزه یکی از مشکلات گریبان‌گیر تمدن معاصر فراموش کردن این بعد از معماری است. در نتیجه در حال حاضر بسیار سخن از آن می‌رود که معماری را به صورتی درآورند که چشم‌اندازهای بشری با طبیعت همسو باشد زیرا تجربه ثابت کرده است این همسویی در شکل‌گیری شخصیت، رفتار و نظام عملکردی انسان مؤثر است.

«عادت کردن» به حضور در چنین فضاهایی در زندگی امروز ما، خصوصیتی است که ما را به سمت بدیهی بودن زندگی در چنین مکان‌هایی می‌کشاند؛ اما سؤال اینجاست: آیا فضاهای بی‌شماری که ما تمام لحظاتمان را در آن‌ها سپری می‌کنیم، فضاهایی مناسب برای رفع تمام نیازهای جسمانی و روحانی ما هستند و آیا کسانی که این فضاها را می‌سازند، می‌توانند زندگی را با توجه به هر دوره‌ی زمانی حیات انسانی، در آن جاری سازند. (الکساندر، ۱۳۸۱). بی‌شک در دوره‌ای که ما در آن زندگی می‌کنیم، با سادگی، رهایی و پیوندی نزدیک با طبیعت که در ساخت‌وسازهای دوره‌های پیشین دیده می‌شود، بسیار فاصله داریم. گستردگی و پیچیدگی فضاهای امروزی و وجود تعدد تخصص‌هایی برای ساختن آن‌ها، انسان‌ها را به این باور رسانده است که محیط زندگی‌شان را نه خود آن‌ها، بلکه دیگران باید برایشان بسازند. این در حالی است که به تعداد انسان‌ها و فرهنگ‌ها، تفاوت وجود دارد (الکساندر، ۱۳۸۱).

معماری در هم آمیختن هنر و دانش (فناوری) در جهت خلق محیطی مناسب برای نیازهای انسانی است (هلمن، ۱۳۸۱) با تأکید به این تعریف و عنایت به اینکه طبیعت سرچشمه احساسات، شور، شعف، رایحه، فضا و زیبایی است و با توجه به اینکه انسان نیز فطرتاً طبیعت‌گرا و طبیعت‌خواه است پس می‌بایست همواره دست‌ساخته‌های بشری در هماهنگی و همخوانی با طبیعت باشد. از آنجایی که یکی از دستاوردهای بشریت کتابخانه است که با هدف خدمت‌رسانی به جامعه ایجاد می‌شود و وجود آن بر روند و توسعه و بالندگی فرهنگی کشور تأثیرگذار است لذا باید به گونه‌ای هماهنگ با محیط اطرافش ساخته شود که هر بیننده را در اولین نگاه مجذوب خویش سازد و استفاده از آن علاوه بر رفع نیازهای اطلاعاتی کاربر، شوق برانگیز و شادی‌آفرین باشد در غیر این صورت بی‌رغبتی و بی‌انگیزگی کاربران به مراجعه و استفاده از کتابخانه را به همراه خواهد داشت؛ بنابراین هرگاه معماری کتابخانه بر اساس اصول و ضوابط منطقی و همسو با خواسته‌های فطری و طبیعی انسان‌ها و هماهنگ با طبیعت باشد علاوه بر اینکه محیطی زیبا و آرامش‌بخشی را برای کاربران فراهم می‌سازد، صرفه‌جویی قابل‌ملاحظه‌ای در هزینه‌های کتابخانه به دلیل بهره‌گیری از عوامل طبیعی موجود (انرژی باد، آب و خورشید) به دنبال خواهد داشت؛ بنابراین با مشخص شدن جایگاه طبیعت در معماری کتابخانه‌ها ضروری است انواع رویکردهای موجود در این رابطه موردبررسی قرار گیرد تا با آشنایی کافی با هر یک از رویکردها بتوان بهترین رویکرد را در رابطه با نیازهای انسانی مشخص ساخت. (ناصری، ۱۳۸۹)

از سویی با افزایش مراجعه‌کنندگان و نیازهای کارکنان و استفاده‌کنندگان به کتابخانه‌ها سبب شده که تغییراتی در این کتابخانه‌ها صورت بگیرد، از جمله نیاز به بررسی ساختمان و فضاهای داخلی، وسایل و تجهیزات این کتابخانه نیز موردتوجه قرار گرفته است. در این میان اهمیت کتابخانه‌های عمومی و لزوم برخورداری آن‌ها از شرایط و امکانات و وضعیت مطلوب و نیز بهره‌برداری هرچه بیشتر از امکانات موجود، ایجاب می‌کند تا نسبت به عملکرد این کتابخانه‌ها آگاهی یافته و پایه‌ای برای بهبود وضعیت کتابخانه‌های موجود و ارزیابی آن‌ها فراهم شود، به‌طوری‌که برنامه‌ریزی جدید بر مبنای صحیح استوار گردد. از آنجایی که

هدف هر کتابخانه و مرکز اطلاع‌رسانی، تلاش برای جلب رضایت استفاده‌کنندگان از خدمات مختلف است و همه فعالیت‌ها اعم از خدمات، دستاوردها و مجموعه عملکردها در جهت رسیدن به این هدف است. آگاهی از علایق، فعالیت‌ها و نیازهای اطلاعاتی استفاده‌کنندگان، عامل مهمی در بالا بردن کارایی کتابخانه‌ها و رفع نیازها، کاستی‌ها و خواسته‌های استفاده‌کنندگان، به شمار می‌رود (رادباوه و تصویری قمصری، ۱۳۸۳). رضایت‌مندی، ارزیابی و پاسخ عاطفی مصرف‌کننده به تجربه کلی از استفاده از یک محصول یا خدمت است که اقدام به خرید را تقویت می‌کند. به عبارت دیگر، رضایت‌مندی مشتریان عبارت است از: احساسات خوشایند یا ناخوشایند شخص که از مقایسه عملکرد ذهنی وی، در قیاس با انتظارات او ناشی می‌شود (الیور، ۱۹۹۲). به‌طور کلی رضایت‌مندی در کتابخانه‌ها، واکنش عاطفی فردی، نسبت به خدمات یا محصولات آنجا، تعریف می‌کنند (اپلگیت، ۱۹۹۳). بررسی میزان رضایت استفاده‌کنندگان از کتابخانه‌ها از سال ۱۹۴۰ آغاز شده است، در آن سال برای اولین بار، کتابداران به استفاده‌کنندگان و نیازهای آن‌ها توجه کردند. از آن زمان به بعد، بررسی رضایت استفاده‌کنندگان و نظرات آن‌ها، یکی از رایج‌ترین تحقیق‌ها برای ارائه برنامه‌های بهتر به مراجعان بوده است (مرادی مقدم، ۱۳۸۴).

بر این اساس هدف از پژوهش حاضر بررسی نقش طبیعت و معماری در رضایت‌مندی دانشجویان کتابخانه مرکزی تبریز است. در این مطالعه به سؤالاتی از قبیل میزان رضایت از معماری داخل و خارجی و نمای بیرونی کتابخانه، میزان آرامش و جذابیت کتابخانه برای جذب شدن به این مکان، مساحت فیزیکی، موقعیت مکانی و فضای سبز و چشم‌اندازهای طبیعی در کتابخانه پاسخ داده شده است.

مرور پژوهش‌ها نشان‌دهنده علاقه‌مندی پژوهشگران به مطالعه این حوزه است، آنچه در ذیل می‌آید، مروری است بر برخی پژوهش‌های انجام‌شده و مرتبط با این موضوع در خارج و داخل کشور.

لاهوتی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهش خود به بررسی نقش طبیعت و معماری در رضایت‌مندی مراجعان کتابخانه‌های شهر ایلام به‌صورت موردی و به روش پیمایشی -

توصیفی از طریق پرسشنامه پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد، که میزان رضایت‌مندی مراجعان و مؤلفه‌های معماری و طبیعت مطرح شده در پژوهش، در سطح پایین بود. فهیمی فر و فرزین یزدی (۱۳۹۳) در مطالعه خود به بررسی رضایت کاربران از مجموعه، ساختمان و تجهیزات، کتابداران و خدمات کتابخانه‌های عمومی یزد، به روش پیمایشی و از طریق پرسشنامه محقق ساخته پرداختند. یافته‌های این مطالعه نشان داد، که کاربران از چهار معیار منابع، ساختمان و تجهیزات، کتابداران و خدمات کتابخانه بیشترین رضایت خود را اعلام داشتند.

مرادپور و مهوش (۱۳۹۰) در مطالعه خود به بررسی میزان رضایت‌مندی کاربران کتابخانه‌های عمومی خراسان شمالی از فضا و معماری کتابخانه‌ها به روش پیمایشی-توصیفی از طریق پرسشنامه پرداختند. نتایج این مطالعه نشان داد که میزان رضایت‌مندی در معیارهای عمومی ارزیابی معماری کتابخانه و معماری داخلی فضاها اصلی کتابخانه پایین بود. حیدر تامینی و همکاران (۱۳۹۰) نیز در مطالعه خود به بررسی وضعیت ساختمان و تجهیزات کتابخانه مرکزی تبریز در مقایسه با استانداردهای کتابخانه‌های عمومی و بررسی رضایت مراجعان از فضای کتابخانه پرداختند. این پژوهش به روش پیمایشی-توصیفی با حجم نمونه ۶۷ نفر انجام شد و یافته‌های پژوهش نشان داد، که وضعیت ساختمان و تجهیزات کتابخانه مرکزی تبریز تا حد زیادی با استانداردهای ایفلا مطابقت داشت.

چاندراسکار و سیواساسان (۲۰۱۶) در پژوهش خود میزان مراجعه و رضایت کاربران گروه سنی کودک و نوجوان را به کتابخانه عمومی جافنا در سریلانکا با استفاده از پرسشنامه ساختاریافته بررسی کردند و به این نتیجه رسیدند که بیش از نیمی از پاسخ‌گویان از نحوه چیدمان قفسه‌های کتابخانه در سالن مطالعه، محیط آن و برنامه‌های متفرقه و مجموعه کتابخانه رضایت کامل داشتند.

باعی و چا (۲۰۱۵) در پژوهش خود به تجزیه و تحلیل عوامل مؤثر بر کیفیت خدمات در کتابخانه‌های عمومی کره پرداختند در بین ۳۰۰۰ نفر از کاربران پرداختند و به این نتیجه رسیدند که دیدگاه بیش از ۸۰ درصد از کاربران، امکانات و تجهیزات کتابخانه‌ها از کیفیت

بالا و در مقابل از نظر آن‌ها برنامه‌های جنبی و خدمات آنلاین کتابخانه‌ها از کیفیت پایینی برخوردار بود.

پاول (۲۰۰۲) نیز در مطالعه خود نشان داد، که طراحی معماری فضاهای کتابخانه، می‌تواند روند آموزش و یادگیری را تسهیل کند. وی در پژوهش خود روش‌ها، اصول و فضاهایی را برای رسیدن به این هدف، پیشنهاد داد.

مکیب و کندی (۲۰۰۳) در کتاب خود با عنوان برنامه‌ریزی ساختمان کتابخانه عمومی مدرن مسائل و نکات مهم طراحی معماری کتابخانه، از جمله خدمات به کودکان، نوجوانان و بزرگسالان، طراحی محوطه، نورپردازی و مبلمان و تجهیزات را معرفی کردند.

از جمع‌بندی مطالعات صورت گرفته در این حوزه می‌توان بیان داشت که توجه به معماری و نحوه ساخت و تجهیز کتابخانه‌ها از نظر مراجعه‌کنندگان و استانداردهای موجود جهانی از اهمیت بالایی برخوردار است. لذا در این پژوهش به بررسی نقش طبیعت و معماری در رضایت‌مندی دانشجویان کتابخانه مرکزی تبریز پرداخته شده است.

سؤالات پژوهش حاضر در ادامه بیان شده است:

۱. میزان رضایت دانشجویان مراجعه‌کننده از معماری داخلی و خارجی کتابخانه مرکزی تبریز چقدر است؟
۲. میزان رضایت دانشجویان مراجعه‌کننده از مکان کتابخانه مرکزی تبریز چقدر است؟
۳. میزان رضایت دانشجویان مراجعه‌کننده از فضای کتابخانه مرکزی تبریز چقدر است؟

روش پژوهش

روش پژوهش، توصیفی و از نوع پیمایشی است. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه محقق ساخته بود. جامعه آماری پژوهش را کلیه دانشجویان مراجعه‌کننده به کتابخانه مرکزی تبریز تشکیل دادند، که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی در دسترس تعداد ۱۰۰ نفر از دانشجویان مراجعه‌کننده به کتابخانه به‌عنوان حجم نمونه انتخاب و وارد مطالعه شدند. جهت گردآوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. جهت بررسی روایی پرسشنامه از

شاخص نسبت روایی محتوا^۱ (CVR) و شاخص روایی محتوا^۲ (CVI) استفاده شد (لاوشه، ۱۹۷۵؛ پولیت ۲۰۰۷). بدین ترتیب که ابتدا جهت تعیین نسبت روایی محتوا، سؤالات پرسشنامه با ۱۰ نفر از متخصصان مطرح شد. از آن‌ها درخواست شد تا هر آیت‌م را بر اساس طیف ۳ قسمتی (ضروری است، مفید است ولی ضروری نیست و ضرورتی ندارد) بررسی نمایند. عدد به‌دست‌آمده برای تمام سؤالات از عدد جدول لاوشه (۰/۶۲) بزرگ‌تر بود، بنابراین حاکی از آن بود که وجود سؤالات مربوطه با سطح معناداری بالایی طبق فرمول CVR، در این ابزار ضروری و مهم است. جهت تعیین شاخص روایی محتوا نیز، پرسشنامه جهت محاسبه CVI بررسی شد و سه معیار مربوط یا مرتبط بودن، سادگی یا روان بودن، و وضوح یا شفاف بودن بر اساس طیف لیکرتی ۴ قسمتی، محاسبه گردید. نتایج حاکی از آن بود که تمام سؤالات نمره CVI بالاتر از ۰/۷۹ (حداقل نمره قابل قبول برای شاخص روایی محتوا) را کسب کردند، لذا مناسب تشخیص داده شدند. پایایی پرسشنامه نیز با استفاده از محاسبه ضریب آلفای کرونباخ از طریق باز آزمایی و ضریب همبستگی محاسبه شد. بدین ترتیب که پرسشنامه‌ها در اختیار ده نفر از پاسخ‌گویان به فاصله دو هفته قرار گرفت، که ضریب پایایی به‌دست‌آمده در دو بار اجرا بالاتر از ۰/۷۵ بوده و نشان‌دهنده پایایی بالای ابزار پژوهش بود. درنهایت داده‌های به‌دست‌آمده از مطالعه با استفاده از روش‌های آماری توصیفی (میانگین $\pm$ انحراف معیار و فراوانی - درصد) و آزمون ضرایب همبستگی پیرسون و با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS.20، مورد بررسی و تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت.

یافته‌های پژوهش

از تعداد کل پاسخ‌گویان (۱۰۰ نفر)، ۶۱ نفر را زنان (۶۱ درصد) و ۳۹ نفر را مردان (۳۹ درصد) تشکیل می‌دادند. توزیع فراوانی سطح تحصیلات نیز نشان داد، که بیشترین فراوانی‌ها

متعلق به دودسته مقطع کاردانی و کمترین آن‌ها مقطع دکترا بود. دسته‌بندی گروه‌های سنی نیز نشان داد که بیشترین پاسخگویان در رده سنی ۲۰-۲۳ سال قرار داشتند (جدول ۱).

جدول ۱. توزیع فراوانی گروه‌های سنی، جنسیت و سطح تحصیلات در بین پاسخ‌گویان

متغیر سطوح متغیر	پاسخ‌گویان
سن	
بین ۲۰ تا ۲۳ سال	۵۲ (۵۲)
بین ۲۳ تا ۲۴ سال	۳۴ (۳۴)
بین ۳۰ تا ۴۵ سال	۱۲ (۱۲)
بیشتر از ۴۵ سال	۲ (۲)
جنسیت	
زن	۶۱ (۶۱)
مرد	۳۹ (۳۹)
سطح تحصیلات	
دکترا و کارشناسی ارشد	۲۱ (۲۱)
کارشناسی و فوق‌دیپلم	۷۸ (۷۸)

* اعداد به صورت فراوانی (درصد) نمایش داده شده است.

سؤال اول پژوهش: میزان رضایت دانشجویان مراجعه‌کننده از معماری داخلی و خارجی کتابخانه مرکزی تبریز چقدر است؟

جدول ۲. میزان رضایت دانشجویان مراجعه‌کننده از معماری داخلی و خارجی کتابخانه مرکزی تبریز

سؤالات مرتبط با میزان رضایت دانشجویان از معماری داخلی و خارجی کتابخانه	بسیار خوب	خوب	متوسط	بد	بسیار بد
تا چه میزان از معماری داخلی کتابخانه راضی هستید؟	۲۶ (۲۶)	۴۷ (۴۷)	۱۷ (۱۷)	۸ (۸)	۲ (۲)
تا چه میزان از طراحی محوطه کتابخانه راضی هستید؟	۳۳ (۳۳)	۲۸ (۲۸)	۲۰ (۲۰)	۱۶ (۱۶)	۳ (۳)
تا چه میزان از طراحی فضاهای سبز و چشم‌اندازهای طبیعی محیط کتابخانه راضی هستید؟	۲۴ (۲۴)	۴۲ (۴۲)	۱۹ (۱۹)	۱۲ (۱۲)	۳ (۳)
تا چه میزان از معماری و نمای بیرونی کتابخانه راضی هستید؟	۴۳ (۴۳)	۳۸ (۳۸)	۱۴ (۱۴)	۴ (۴)	۱ (۱)
از نظر شما جذابیت نمای بیرونی ساختمان کتابخانه تا چه میزان رضایت‌بخش است؟	۲۷ (۲۷)	۳۶ (۳۶)	۲۷ (۲۷)	۷ (۷)	۳ (۳)

* اعداد به صورت فراوانی (درصد) نمایش داده شده است.

یافته‌های مربوط به بررسی میزان رضایت دانشجویان از معماری داخلی و معماری و نمای بیرونی کتابخانه مرکزی تبریز نشان داد، که میزان رضایت پاسخ‌گویان از معماری داخلی کتابخانه در سطح خوب (۴۷ درصد)، و از معماری و نمای بیرونی کتابخانه در سطح بسیار خوبی (۴۳ درصد)، قرار داشت. همچنین میزان رضایت پاسخ‌گویان از طراحی محوطه کتابخانه نیز در سطح بسیار خوب (۳۳ درصد)، میزان رضایت از طراحی فضاهای سبز و چشم‌اندازهای محیط کتابخانه در سطح خوب (۴۲ درصد)، و میزان رضایت از جذابیت نمای بیرونی ساختمان کتابخانه در سطح خوبی (۳۶ درصد)، قرار داشت، به‌طور کلی یافته‌ها بیانگر آن بود که دانشجویان مراجعه‌کننده از معماری داخلی و خارجی کتابخانه رضایت بالایی داشتند. (جدول ۲).

سؤال دوم پژوهش: میزان رضایت دانشجویان مراجعه‌کننده از مکان کتابخانه مرکزی تبریز چقدر است؟

جدول ۳. میزان رضایت دانشجویان مراجعه‌کننده از مکان کتابخانه مرکزی تبریز

بسیار بد	بد	متوسط	خوب	بسیار خوب	سؤالات مرتبط با میزان رضایت دانشجویان از مکان کتابخانه
۴(۴)	۱۲(۱۲)	۲۸(۲۸)	۳۹(۳۹)	۱۶(۱۶)	از نظر شما مکان کتابخانه تا چه میزان راحت، دلپذیر و جذاب است؟
۲(۲)	۱۶(۱۶)	۳۱(۳۱)	۳۵(۳۵)	۱۶(۱۶)	تا چه میزان از ساختمان و تجهیزات مختلف کتابخانه راضی هستید؟
۰	۵(۵)	۲۵(۲۵)	۳۲(۳۲)	۳۸(۳۸)	تا چه میزان از موقعیت مکانی کتابخانه راضی هستید؟

* اعداد به صورت فراوانی (درصد) نمایش داده شده است.

یافته‌های مربوط به بررسی میزان رضایت دانشجویان از مکان کتابخانه مرکزی تبریز نشان داد، که میزان رضایت پاسخ‌گویان نسبت به راحت، دلپذیر و جذاب بودن مکان کتابخانه در سطح خوب (۳۹ درصد)، میزان رضایت از ساختمان و تجهیزات کتابخانه در سطح خوب (۳۵ درصد) و میزان رضایت از موقعیت مکانی کتابخانه نیز در سطح بسیار خوبی (۳۸ درصد) بود.

درصد)، قرار داشت. با توجه به یافته‌های به‌دست‌آمده، دانشجویان مراجعه‌کننده از مکان کتابخانه رضایت بالایی داشتند (جدول ۳).

سؤال سوم پژوهش: میزان رضایت دانشجویان مراجعه‌کننده از فضای کتابخانه مرکزی تبریز چقدر است؟

جدول ۴. میزان رضایت دانشجویان از فضای کتابخانه مرکزی تبریز

بسیار خوب	خوب	متوسط	بد	بسیار بد	سؤالات مرتبط با میزان رضایت دانشجویان از فضای کتابخانه
۱۱(۱۱)	۳۸(۳۸)	۳۵(۳۵)	۱۲(۱۲)	۴(۴)	از نظر شما وضعیت فضای مناسب ترغیب‌کننده مطالعه و یادگیری در کتابخانه چگونه است؟
۲۲(۲۲)	۲۹(۲۹)	۲۵(۲۵)	۱۴(۱۴)	۱۰(۱۰)	تا چه میزان از مساحت فیزیکی فضاهای کتابخانه راضی هستید؟

* اعداد به صورت فراوانی (درصد) نمایش داده شده است.

یافته‌های مربوط به بررسی میزان رضایت دانشجویان از فضای کتابخانه مرکزی تبریز نشان داد، که میزان رضایت پاسخ‌گویان نسبت به فضای مناسب جهت ترغیب به مطالعه و یادگیری در سطح خوب (۳۸ درصد) و میزان رضایت از کافی بودن مساحت فیزیکی فضاهای کتابخانه نیز در سطح خوب (۲۹ درصد)، قرار داشت (جدول ۴).

جدول ۵. تحلیل همبستگی متغیرهای پژوهش

متغیر	تعداد	ضریب پیرسون	معناداری
میزان رضایت از معماری داخلی کتابخانه	۱۰۰	۰/۰۳۴	۰/۰۰۱
میزان رضایت از معماری و نمای بیرونی	۱۰۰	۰/۰۵۰	۰/۰۰۱
وجود مکانی راحت، دلپذیر و جذاب	۱۰۰	۰/۰۹۰	۰/۰۰۱
وجود فضای مناسب در کتابخانه که ترغیب‌کننده مطالعه و یادگیری باشد	۱۰۰	۰/۲۱۸	۰/۰۰۱
کافی بودن مساحت فیزیکی فضاها	۱۰۰	۰/۲۹۵	۰/۰۰۱
طراحی محوطه و فضاهای سبز، چشم‌اندازهای طبیعی و ...	۱۰۰	۰/۰۸۴	۰/۰۰۱
میزان رضایت اعضا از ساختمان و تجهیزات مختلف کتابخانه	۱۰۰	۰/۱۹۸	۰/۰۰۱
میزان جذابیت نمای بیرونی ساختمان کتابخانه	۱۰۰	۰/۱۷۳	۰/۰۰۱
طراحی فضاهای سبز و چشم‌اندازهای طبیعی در محیط کتابخانه	۱۰۰	۰/۰۷۸	۰/۰۰۱
میزان رضایت از موقعیت مکانی کتابخانه	۱۰۰	۰/۱۰۰	۰/۰۰۱

برای سنجش رابطه میان متغیرهای پژوهش از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. ضرایب گزارش شده در جدول ۵ نشان‌دهنده آن است، که بین تمام متغیرها در ابزار پژوهش شامل مؤلفه‌های معماری داخلی، معماری و نمای بیرونی، وجود مکانی راحت، دلپذیر و جذاب، فضاهای ترغیب‌کننده به مطالعه و یادگیری، کافی بودن مساحت فیزیکی، طراحی محوطه، ساختمان و تجهیزات کتابخانه، جذابیت نمای بیرونی، طراحی فضاهای سبز و چشم‌اندازهای طبیعی و موقعیت مکانی با رضایت دانشجویان رابطه معناداری در سطح ۹۹ درصد وجود دارد (جدول ۵).

بحث و نتیجه‌گیری

از آنجایی که کتابخانه‌های عمومی نقش به‌سزایی در ترویج مطالعه در میان قشرهای مختلف جوامع دارند، باید با فراهم آوردن فضا و خدماتی مناسب بالاترین سطح رضایت را برای کاربران برآورده سازند. عدم ارائه خدمات مناسب و به‌ویژه فضاهای دلگیر و کسل‌کننده و تجهیزات و ساختمان نامناسب از عوامل مهم و تأثیرگذار در عدم حضور کاربران در کتابخانه‌ها است. لذا هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی نقش طبیعت و معماری در رضایت‌مندی دانشجویان کتابخانه مرکزی تبریز، بود. یافته‌های این پژوهش نشان داد که اغلب پاسخ‌گویان در سطح بسیار خوب، از طراحی محوطه کتابخانه، معماری و نمای بیرونی و موقعیت مکانی کتابخانه راضی بودند. در پژوهش فهیمی فر و فرزین یزدی (۱۳۹۳) هم بررسی رضایت کاربران از مجموعه، ساختمان و تجهیزات کتابخانه‌های عمومی یزد، نشان داد، که کاربران از ساختمان و تجهیزات کتابخانه بیشترین رضایت خود را اعلام داشتند. نتایج به‌دست‌آمده از مطالعه حیدر تامینی و همکاران (۱۳۹۰) در رابطه مطابقت مناسب وضعیت ساختمان و تجهیزات کتابخانه مرکزی تبریز با استانداردهای ایفلا نیز با نتایج این پژوهش هم‌خوانی داشت. این مسئله میزان اهمیت رعایت استانداردهای جهانی ایفلا در رابطه با معماری داخلی و خارجی و همچنین توجه به نیازهای کاربران در زمینه ساخت و تجهیز کتابخانه، از دیدگاه مسئولان کتابخانه مرکزی تبریز را نشان می‌دهد.

از دیگر عوامل تأثیرگذار در جذب مخاطب به کتابخانه‌ها، وجود ساختمان و تجهیزات مناسب نظیر مکان و فضاهایی در متراژ مناسب و جذاب، وجود صندلی و میزهای مطالعه، تجهیزات دیداری و شنیداری است، که در مجموع میزان رضایت دانشجویان از ساختمان و تجهیزات کتابخانه مرکزی تبریز نشان‌دهنده سطح بالای رضایت از فضاهای ترغیب‌کننده به مطالعه و یادگیری، مکان‌هایی راحت، دلپذیر و جذاب و مساحت فیزیکی این فضاها است. چاندراسکار و سیواساسان (۲۰۱۶) بیش از نیمی از پاسخ‌گویان از نحوه چیدمان قفسه‌های کتابخانه در سالن مطالعه و محیط آن رضایت کامل داشتند.

کتابخانه‌ها به‌عنوان مراکز فرهنگی می‌بایست فضای کارا و لازم را از نقطه‌نظر معماری داخلی، طراحی فضاهای سبز و جذابیت‌نمای بیرونی برای کاربران خود فراهم کنند. بدیهی است که چنین تمهیداتی نیازهای روحی و روانی کاربران، شوق مطالعه و لذت بردن از آن را به همراه خواهد داشت. نتایج به‌دست‌آمده در پژوهش حاضر نیز حاکی از آن بود، که میزان رضایت دانشجویان از معماری داخلی کتابخانه، طراحی فضاهای سبز، چشم‌اندازهای طبیعی محیط کتابخانه و جذابیت‌نمای بیرونی ساختمان کتابخانه در سطح خوب قرار داشت. بر این اساس می‌توان گفت که فضاهای کتابخانه مرکزی تبریز از دید پاسخ‌گویان به‌اندازه کافی زیبا و شادی‌بخش است. این در حالی است که در پژوهش‌های لاهوتی و همکاران (۱۳۹۴) و مرادپور و مهوش (۱۳۹۰) میزان رضایت‌مندی از مؤلفه‌های معماری، طبیعت و فضاهای مطرح‌شده در پژوهش‌ها در سطح پایین قرار داشت.

یافته‌های به‌دست‌آمده از محاسبه آزمون ضرایب همبستگی پیرسون نیز بیانگر آن بود، که بین تمام متغیرها در ابزار پژوهش شامل مؤلفه‌های معماری داخلی، معماری و نمای بیرونی، وجود مکانی راحت، دلپذیر و جذاب، فضاهای ترغیب‌کننده به مطالعه و یادگیری، کافی بودن مساحت فیزیکی، طراحی محوطه، ساختمان و تجهیزات کتابخانه، جذابیت‌نمای بیرونی، طراحی فضاهای سبز و چشم‌اندازهای طبیعی و موقعیت مکانی با رضایت دانشجویان رابطه معناداری در سطح ۹۹ درصد وجود داشت. در مطالعه مرادپور و مهوش (۱۳۹۰) نیز بین معیارهای عمومی ارزیابی معماری کتابخانه و میزان رضایت‌مندی کلی فضاهای کتابخانه و سایر رابطه معنادار و مستقیم مشاهده شد. در مطالعه لاهوتی و همکاران (۱۳۹۴) نیز بین

مؤلفه‌های معماری و طبیعت مطرح شده در پژوهش و میزان رضایت‌مندی مراجعان رابطه معنادار وجود داشت.

به‌طور کلی می‌توان گفت، کتابخانه مرکزی تبریز در بسیاری از موارد از جمله معماری داخلی و خارجی، نمای بیرونی، مساحت، تجهیزات و فضاهای سبز از وضعیت مطلوبی برخوردار بوده و دانشجویان رضایت کامل از آن دارند، که این مسئله نشان‌دهنده آن است که این کتابخانه معیارهای مرتبط با ساختمان و تجهیزات کتابخانه‌های عمومی را تا حد زیاد رعایت و اعمال نموده است.

منابع

- اسلامی، سیدغلامرضا؛ حناچی، پیروز و کامل‌نیا، حامد. (۱۳۸۸). رویکرد طراحی جمعی در معماری: تحلیل و بررسی تطبیقی معماری جمعی با معماری اجتماعی و معماری مشارکتی. فصلنامه هنرهای زیبا-معماری و شهرسازی، ۳۹، ۴۷-۶۰.
- حمزه نژاد، مهدی. (۱۳۸۶). مجموعه مقالات انسان، طبیعت و معماری. مشهد: دانشگاه فردوسی.
- رادباوه و تصویری قمصری. (۱۳۸۳) پژوهشی با عنوان میزان رضایتمندی ... از میان منابع اطلاعاتی موجود در کتابخانه. فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۲(۴۶)، ۹۵-۱۱۸.
- فهیمی فر، سپیده و فرزین یزدی، محبوبه. (۱۳۹۳). بررسی رضایت کاربران از مجموعه، ساختمان و تجهیزات، کتابداران و خدمات کتابخانه‌های عمومی یزد. فصلنامه تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۲۰(۱)، ۱۱۳-۱۲۶.
- الکساندر، کریستوفر. (۱۳۸۱). معماری و راز جاودانگی: راه بی‌زمان ساختن. ترجمه‌ی مهرداد قیومی بید هندی. تهران: مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- لاهورتی، زهرا؛ قنبریان، عبدالحمید و مرادی، ابراهیم. (۱۳۹۴). بررسی نقش طبیعت و معماری در رضایتمندی مراجعان کتابخانه (نمونه موردی: شهر ایلام). نشریه فرهنگ ایلام، ۱۶(۴۶ و ۴۷)، ۹۱-۱۱۴.

- مرادپور، رضا و مهوش، محمد (۱۳۹۰). میزان رضایت‌مندی استفاده‌کنندگان کتابخانه‌های عمومی استان خراسان شمالی از فضا و معماری کتابخانه‌ها. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۱۷(۳)، ۳۸۱-۴۰۱.
- مؤمنی شهرکی، سین و دیگران (۱۳۹۲). تأثیرات روانی پیوند با طبیعت در معماری فضاهای مطالعاتی کتابخانه‌ها، همایش ملی معماری پایدار و توسعه شهری.
- ناصری، زهرا. (۱۳۸۹). پیوند با طبیعت در معماری کتابخانه‌ها. *نشریه الکترونیکی شمسه*، ۲(۸ و ۷)، ۱-۱۰.
- نصر، سیدحسین. (۱۳۸۰). *انسان و طبیعت (بحران انسان متجدد)*. ترجمه: دکتر عبدالکریم. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- هلمن، لویی. (۱۳۸۱). *معماری الفبا*. ترجمه محمد احمدی. اصفهان: خاک نشر.
- JISC Joint Information Systems Committee. (2006). *Designing spaces for effective learning: A guide to 21st century learning space design*. HEFCE.
- Applegate, R. (1993). Models of user satisfaction: understanding false positives. *RQ*, 525-539.
- Chandrasekar, K., & Sivathaasan, N. (2016). Children's section of the Jaffna Public Library: user satisfaction survey. *Library Review*, 65(1/2), 108-119., doi: 10.1108/LR-05-2015-0050
- Bae, K. J., & Cha, S. J. (2015). Analysis of the factors affecting the quality of service in public libraries in Korea. *Journal of Librarianship and Information Science*, 47(3), 173-186. DOI: <https://doi-org.pbidi.unam.mx:2443/10.1177/0961000614532483>
- Lawshe, C. H. (1975). A quantitative approach to content validity. *Personnel psychology*, 28(4), 563-575.
- McCabe, G. B., & Kennedy, J. R. (2003). *Planning the modern public library building*, WestPort: Libraries Unlimited.
- Oliver, R. L. (1992). An investigation of the attribute basis of emotion and related affects in consumption: suggestions for a stagespecific satisfaction framework, in: Sherry, J. Sternthal, B. (Eds.), *Advance in Consumer Research* (vol. 19), Association for Consumer Research, Provo, UT, pp. 237-244.
- Polit, D. F., Beck, C. T., & Owen, S. V. (2007). Is the CVI an acceptable indicator of content validity? Appraisal and recommendations. *Research in nursing & health*, 30(4), 459-467.

Powell, M. (2002). Designing library space to facilitate learning: A review of the UK higher education sector. *Libri*, 52(2), 110-120 .

زود آید